

В Г В Д А В Д У Д Ц Д

Издание на Църквското Благотворително Братство въ София.

Юбилеенъ брой по случай 25 год. отъ образуването на братството.

Македония за македонците!

Плато Михайловъ.

Сърби минаха прѣзъ селото.)

Безсмъртниятъ единъ написалъ яни-
га, толкова чудна и прѣкрасна, че кой-
то я прочете, трѣбва да страда. Нейни-
тъ страници прѣдставляватъ албумъ отъ
странни фигури, отъ които се чете стра-
данието...

Вамъ, Богове на правдата и неправ-
дата, пиша тия редове, Вие, Богове, и
вие сжщо имате своитѣ добри лоши дни,
както и ние хората. Въ вашитѣ хубави
дни вие сте създали хора, съ лице, ко-
ето никогажъ не може да се забрави,
съ дълбоки души и горѣщо сърце, въ
които живѣятъ доброто и истината и
любовта. Въ зората на вашия животъ,
на тия хора вие сте дали най хубавия
кжтъ отъ земята — Македония. Но въ
вашитѣ лоши — мартенски — дни, вие
сте създали хора съ обикновени лица
и душа, не по-дълбока отъ тая на раз-
бойника. Въ тия лоши дни вие сте съз-
дали сърбина, чието сърдце, по жесто-
костъ и кръвожадностъ, поставя въ сѣн-
ка историческия Нерсъ. За тѣхъ сърбинъ
азъ ще ви разкажа, въпрѣки че всичко
сте видѣли и чули за него, понеже сте
на високо и гледате на далѣко и ши-
роко.

Бѣ късна есень. Ливадитѣ бѣха око-
сени и чернѣха. Листата отдавна бѣха
се позлатили. Духаше вѣтръ, листа-
та капѣха. Най-напрѣдъ отъ горнитѣ
клони, а сетнѣ — до най-долнитѣ. Има-
ше листа, които отчаено се борѣха и
не искаха да паднатъ. Но тѣхъ вѣтрътъ
настоятелно брулѣше, и щомъ ги откъс-
нѣше съ диво тържество ги захвърляше
въ въздуха. Събираха се птици, крещѣ-
ха, шумѣха и единъ хубавъ гень се из-
дигнаха и, стегнати въ стройни дружи-
ни, тръгнаха къмъ югъ. Ставаше по-
тихо. Несъмнѣно, скоро всичко ще стане
ирачно и студено и за много дълги сед-
ници бѣла смъртъ ще заживѣе въ го-
рата...

Есенния ден догаряше, когато съчетата потеглихъ къмъ колибата на дѣдо Велко. Слѣдъ опожаряването на селото мѣ отъ сѣрбитѣ, той бѣ се прибралъ, горѣ въ планината, въ колибата си, гдѣто въ мирно съжителство съ гората доживѣваше послѣднитѣ си самотни часове. Трѣбваше да видя тоя старецъ, едничкниятъ живъ свидѣтель на сръбска вандалина и жестокость, и отъ неговитѣ уста да узная подробности около проявяването на послѣднитѣ. Съ мжка се катерѣхме по стрѣмната козя пжтека, спъвани отъ мрака и гжстата мъгла, която на кълба се стелѣше прѣдъ насъ. По пелеринитѣ и косата висѣхна нежни бисерни капки, които отъ врѣме на врѣме се отвѣйваха отъ тихия вечерникъ. Отъ устата излизаше прозрачна пара. Между разкѣсаната мъгла виждаха се Голитѣ върхове на букитѣ, частъ отъ синьото небе, веселиятъ мѣсечко, около ксѣто плуваха разпокѣсани облачета, стречящи се къмъ него, за да се опиятъ отъ свѣтлината му. Слѣдъ петъ часовъ уморителенъ походъ, заядливъ кучешки лай разкѣса тишината и бавно, блъскайки се отъ бука на бука, понесе се съ мъглата нагорѣ и замрѣ въ отсрѣщнитѣ гори. Доближихме колибата. Едъръ планинецъ, застаналъ до входа ѝ, подпрянъ на своята стара другарка — кжса малнихера — съ затаенъ дъхъ слѣдѣше приближаването ни. Шарко весело махаше опашката около старца и съ подскачане, квичене и цѣлуване ржката и малнихера съобщаваше му за идването на близки нему по зля участъ, кръвъ и душа хора. Прѣвъ входа на колибата сме. Луната за мигъ освѣти набръчканото лице на стареца, върху което прѣживѣния ужасъ бѣ наложилъ своя печать.

— Добро утро, дѣдо Велко! — всички дружно го привѣтствувахме. — Отъ Бога добро, юнаци! Добрѣ сте ни дошли! — отговори старецъ. Елате ажтрѣ, елате да се огрѣете, защото вънъ е студено. Пжкъ сте уморени и запотени. А ти, Шарко, — обърна се къмъ кучето си, много недѣй скача около юна-

Прѣтъ м. и. сѣт., ноември и декемрий 1923 г. сѣрбитѣ опожариха с. с. Райчани, Прѣстѣна, Спанчво, частъ отъ с. с. Бѣли, Небојие, Мородвисъ и др. Всичко това се върши по заповѣлъ на Жупана Добрица Матковичъ и Кочан. ок. н-къ М. Вуковичъ.

цитъ, ами отиди на скалата и слѣди шумътъ на гората. Хайде де, какво ли пъкъ още не гледашъ? Утрѣ ще имашъ време да имъ се нарадвашъ!" Кучето разбра заповѣдта на стареца и като сви опашката си, нѣкакъ недоволно и бавно тръгна къмъ отсрѣщната скала, отъ където всичко можеше да се долови и види. Влѣзнахме въ колибата и въ коло насѣдахме около огъня, надъ който висѣше верига съ увиснало на нея котле съ бобъ. Другаритѣ започнаха да кашлятъ и да вадятъ кутинитѣ си съ тютюнъ, отъ който прѣдлѣжиха и на дѣдо Велко. Освѣтенъ отъ огъня, той се яви сега прѣдъ менъ съ всичката си остра болка. Дебелата дълбока бразда между веждитѣ, увисналитѣ бузи, хлътналитѣ очи съ несигуренъ погледъ, рисуваха дѣдо Велко като мъченикъ. Но той се държеше свободно, говорѣше ясно и твърдо, като че ли нищо лошо не е прѣживявалъ. Другаритѣ обичаха Велка и съ радост поглѣщаха всѣка негова мисль. Той умѣеше да раказва и увлича, но знаеше и да мълчи. Нѣколко минути минаха въ мъчителнo мълчание. Не се рѣшавахъ да го запитамъ, за да не раздвижи най-чувствителната струна на изтерзаната му душа, а чакахъ самъ да наруши мълчанието и ме улесни въ подвеждане на разговора. Шарко нервно залая, но на отсѣчки. Той повтори лаянето и пакъ млъкна. „Нѣщо е минало покрай него. Изглежда да е дивечъ. Колко умно куче е Шарко! Той сега е единствения ми другаръ, съ когото въ самотни часове дѣлимъ тжгата по близки до сърдцето ни хора. Ехъ, юнаци, да знаето колко отдавна ви чакахъ, за да ви видя и разкрия болката си!" — каза Велко и като поклати глава, махна съ ръжка покрай челото си, като че ли искаше да пропхли нѣкоя черна мисль и млъкна. — „Дѣдо Велко, знаемъ за постигналото те нещастие — казахъ му азъ — отдалече видѣхме когато селото бѣ хвърлено въ пламъци. То бѣ слѣдъ една страшна буря, прѣдшествувана отъ молнии и жально стенене на гората. Стѣдъ това завала пороенъ дъждъ... а слѣдъ него околността се освѣти..."

— „Дѣца, дѣца, живѣя ето 82 год., прѣживѣлици бурни сж минали прѣзъ главата ми, билъ съмъ на два пжти осжжданъ за политически дѣла на 15 год. затворъ, видѣлъ съмъ мрачния Днар-Бекиръ, познавамъ ужаситѣ на войната, но това, което стана въ нашето с. П. на 17 XI 1923 г. не се подава на описание. Като учителъ въ миналото челъ съмъ много мрачни истории, но изгарянето на селото ни и поголовното изрѣбление на населението му сигурно ще заематъ най-черната страница въ историята на човѣчеството. Ахъ, каква бурна нѣшъ бѣ!" Туй дѣдо Велко се закашля, наведе глава, като че ли камъкъ бѣ засѣдналъ въ гръдта му, прѣгълтна слюнката си и продължи: „Както никогажъ този день бѣхъ много веселъ. Внучетата ми прѣзъ цѣлия день падаво си играха покрай менъ, като въ тия игри не малко пострадаха мустакитѣ ми. Единственъ Шарко наирѣшенъ, съ рѣмжене и чукане на опашката о земята отговаряше на дѣцата, на които много се шѣше да го възсѣднатъ. Деньтъ клонѣше къмъ замиране, когато небето внезапно се помрачи.

Вранитѣ съ шумъ се прибираха подъ стрѣхитѣ на къшатѣ. Кокошкитѣ и тѣ подраниха къмъ леглата си. Изъ въздуха минаваше остра и тежка миризма. За малко врѣме цѣлото небе се покри съ тежки и влажни облаци, които силно прѣслѣвани отъ вѣтъра, бѣгаха къмъ върховетѣ на планината, гдѣто рушѣха тишината. Всичко прѣдаѣщаваше идването на бурята. Капки едри захванаха да падатъ. Дѣцата отдавна бѣха прибрали въ къщи около майкитѣ си, а азъ застанахъ до прозореца, по стѣклата на който тракаха дъждовнитѣ капки наблюдавахъ догарянето на деня. Понѣкога небето тъмнѣеше, свѣкашъ се рушеше; синя молния минаваше по върховетѣ на букитѣ. Гората започна тежко да диша и подземно да бучи. Съ трѣсъкъ падеха всѣкакви дърери — страшно заридеха долища и балкани. Изведнѣжъ настѣпи черна нощъ, а слѣдъ това бр. лянтовъ блѣсъкъ се разнесе изъ мрака, свѣтквичко мина по покривитѣ на къщитѣ и нѣщо трѣсна. Селската камбанария про-

звѣня, а ехото ѝ жално профуча покрай менѣ и тамѣ нейде въ далечината мрачна се сля въ общия Хаосъ. Пакъ се дигна шумъ — свѣтлавиците бѣха вече далечъ — сѣкашъ вода изъ ведро се изливаше и горскитѣ потоци хвърчѣха къмъ долините... Дъждѣтъ прѣстана. Блѣденъ мѣсеца, подгоненъ отъ широко простнати облаци, разкъсано освѣтаваше земята. Бѣхме прѣживѣли бурята, когато внезапно твърдѣ нервно дружно залаяха селскитѣ псета. Слѣдъ тѣхъ свѣтъ, буенъ огънь свѣтна въ западната окрайна на селото и освѣти цѣлата околност. Не слѣдъ много такива пожари памнаха и по другитѣ скрайнини на селото. Отвредѣ червени езици. Огненъ день по улицитѣ, изъ които бѣсно виеха кучетата. Скрытитѣ подъ покривитѣ птици откврѣкваха въ мрака, кждѣто съ тѣпъ ударъ се трупаха на земята... Прѣстѣпници, рожба на нечиста кръвъ, изнасилиха дворнитѣ порти и навлѣзоха въ пространния дворъ на кжшата ми. Една група въоръжени хора, бързо се покатериха на стѣлбата и докато се опомня, заедно съ смъртта, нахлуха въ стаята ми. Приклади и ритници заиграха по старческото ми тѣло. Почувствувахъ, че нѣкой ме улови за гърлото и така силно ме стисна, щото всичко прѣдъ менѣ се прѣдстави въ искри. Когато се опомнихъ видѣхъ се вързанъ така жестоко, щото гърдния ми кошъ бѣ излѣзълъ чувствително на прѣдъ. Прѣдъ менѣ стоеха въоръжени и въ четнишка униформа кочанския окол. началникъ М. Вуковичъ, и сръбскитѣ войводи на разбойническитѣ чети: Стоянъ Мишевичъ, Григоръ Циклевичъ, Мите Соджукаровичъ и др.

— „Ти ли си билъ българския учителъ въ това село?“ грубо ме запита началника. — „Билъ съмъ учителъ дълги години въ миналото, но сега живѣя въ кжщи послѣднитѣ си дни“ — отговорихъ му азъ. — „Защо приказвашъ български?“ — ме запита звѣрътъ въ човѣшки образъ — „Българинъ съмъ и на този езикъ съмъ учили дѣцата. Пъкъ и внуцитѣ ми приказватъ на родния си езикъ“. — „Удушете този песъ и нека душата му хвъркне и се слѣе съ пламъка на кжшата му!“ Войводитѣ се спуснаха и започнаха да ми поставятъ ямка на шията, когато остъръ димъ примѣсенъ съ пламъка, нахлу въ стаята и тѣ побѣгнаха. Азъ останахъ самъ въ стаята, спокойно чакашъ да ме обхване пламъка и тамъ да намѣря край на зимния си животъ. Въ съседната стая охкания и викове: „МръСници“, „разбойници!“ и слѣдъ туй силно изохване и пакъ тишина. Чувахе се само прѣщенето, на падашитѣ въ пламъка греди и жалното виене на Шарко. Когато бѣхъ изгубилъ всѣка надежда за животъ, единъ силно запѣхтялъ се войникъ тичешкомъ влѣзна въ стаята, която набързо прострѣли съ погледа си и като не виде свитъ на хълбо, спусна се върху ми и каза: „не се страхувай дѣдо. Дехъ се ижъ...“

Азъ съмъ хърватски войникъ и дойдохъ да ти помогна!" и бързо разрѣза вж-
жята, хвана ме за ржката и като ме
изведе прѣзъ огненитѣ улици остави ме
до гората., Велико мълчание и вѣчна
тъма бродятъ изъ селото, изъ чинио
развалини сега внятъ гнѣзда злокобни
птици. Клетн майки, съ невръстни сира-
чета, подпрѣни стоятъ около огорѣли
огради и губятъ погледъ въ непроглед-
ната далечина, прѣзъ кървави сълази
чакатъ изгѣва на Македония... Юнаци,
велика печаль се разлива по сърдцето ми
и иска да затъмни всичко. О, Македо-
нио, Македонии! името ти е скръбъ".
Сълзи бликнаха изъ старческитѣ му очи,
задави се, загида и млъкна...

Безсмъртникъ единъ написалъ книга,
толкова чудна и прѣкрасна, че който я
прочете трѣбва да страда. Нейнитѣ стра-
ници прѣдставляватъ албумъ отъ стран-
ни фигури, подъ които се чете страда-
нието.

15 XII 923 год.

Македония.

Б. Р. Чие сърдце нѣма да трѣпне и
чия съвѣстъ нѣма да се покърти, като
прочете това живо и поетично описа-
ние, направено отъ войвоата П. Михайловъ,
върху нечуванитѣ сръбски жестокости въ
Македония!
